

سفر در سفرنامه‌ها

سفرنامه ژان اوتر

علی رنگجیان

ژان اوتر، فرستاده ویژه دربار لویی پانزدهم، از سالل ۱۷۳۴ تا ۱۷۴۳ میلادی به مدت ۹ سال در سفری که از بندر مارسِی در فرانسه آغاز شد و پس از اقامت یک‌ساله در استانبول با همراهی «عبدالباقی خان» سفیر کبیر ایران، از مسیر بغداد و راه از قصر شیرین وارد ایران شد.

سفرنامه اوتر یکی از معدود سفرنامه‌هایی است که راوی اوضاع و احوال ایران در عصر نادرشاه افشار است. اوتر با فراگیری زبان‌های ترکی و فارسی در طول سفر خود سعی در برقراری رابطه مستقیم و رودررو با مردمان سرزمین‌های شرقی داشته‌است تا روایتی بلاواسطه از افکار و رفتار ایشان داشته باشد. اوتر در کرمانشاه به دیدن طاق بستان و بیستون می‌رود و چنین نقل می‌کند: «این یک بنای کهن است. ایرانیان از آن بارها برایم سخن راندند. از گفته‌های آنان چنین می‌پندارم که برای یک مسافر کنجکاو، سزاست آن را از نزدیک ببیند.» اوتر، ص۷۳) سپس به شرح حجاری‌های طاق بستان و بیستون می‌پردازد. مقصد بعدی اوتر شهر اصفهان است. اوتر بیشتر به روایت حوادث و اتفاقات سیاسی عصر افشاری پرداخته و گاه نیز به توصیفی مختصر از معماری و مسایل شهری بسنده کرده است. گاه نیز دربارهٔ ایرانیان سخنانی می‌گوید که جلب توجه است: «ایرانیان از نظر فکر و اندیشه بسیار مستعدند. به علوم و هنر و به‌طور کلی تمام آنچه که توجه آنها را جلب کند به آسانی دست می‌یابند. مردمی با تربیت و مجلس‌آزاد دوست‌یاب و معاشرتی هستند. با بیگانگان مودبانه رفتار می‌کنند. غذاهای دلپذیر می‌پزند. بسیار خوش‌خوراکنند. نوشیدنی‌های گوارا و تجمل را دارند و در این‌ها هیچ کم‌شوری به پای آنان نمی‌رسد. دانش همگانی و به اصطلاح معلومات عمومی آنها در سطح بالاست و به زحمت می‌توان آنها را گول زد.» (اوتر، ص۸۵)

سفرنامه اوتر به‌طور مفصل به شرح ماجرای حملهٔ افغان‌ها به ایران پرداخته و به جنگ نادر با عثمانی‌ها می‌پردازد. نادرقلی با شکست همه‌جانبه ترک‌ها، محاصره تفلیس، تصرف ایروان و کشتن سرداران ترک یکی از خونین‌ترین بیکارهایی را رقم زد که سالیان دراز دیده‌نشده بود.

در سال ۱۷۳۶، هوسپار دشت مغان شد و با فراخوانی همه استناداران، سرخ چادر نشینان، سرشناسان و کارگزاران کشور و شرک کامپیای‌ها، تصمیم‌گیری در مورد ایران را بدان‌ها واگذار کرد. اگرچه برخی نمایندگان از واگذاری قدرت به نادر،

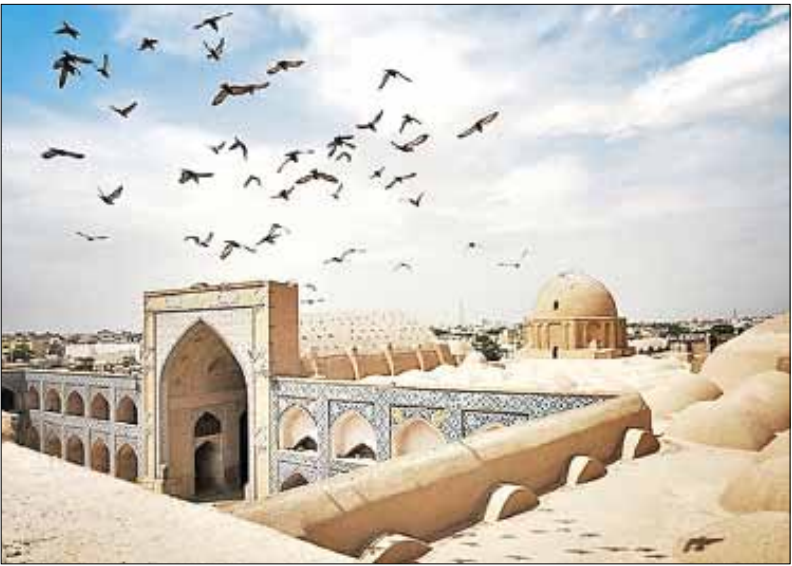

قطره رفتند ولی در نهایت تمامی شرایط قبول سلطنت از سوی وی را پذیرفته و تهماسب‌قلی خان (نادر) را به نام نادرشاه برگزیدند.

تاریخ برگزاری این انجمن بزرگ (انجمن ملی دشت مغان) در ماه مارس ۱۷۳۶ بود. اندکی بعد از آن سکه زدند و یک روز جمعه هم در تمام منابر مساجد ایران به نام نادرشاه خطبه خواندند.» اوتر، ص۱۲۶) اوتر سپس به‌طور مفصل به مساله عزیمت نادرشاه به قندهار و هند می‌پردازد. سرانجام وی سپس از ۲۱ام اقامت در اصفهان و فراگیری کامل زبان فارسی به توصیه دوستان ایرانی مبنی بر ترک اصفهان به دلیل انتشار خبر مرگ نادرشاه و احتمال شورش افغانها تاز، در ۱۲ آوریل ۱۷۳۹ به همراه چند بازگان ارمنی و مسافر اصفهان را به قصد بغداد ترک می‌کند. اوتر در مسیر حرکت خود از طاق کسری در شهر مداین نیز بازدیدوی کرده و چند سطر به آن پرداخته‌است و این توصیف به همراه نگاهی که به طاق بستان و بیستون داشته در معدود توجیهاتی است که وی به آثار تاریخی، دست‌کم در سفرنامه‌اش کرده است. وی در مدت اقامت در بصره نیز به مساله شورش اعراب در این شهر پرداخته، سپس به علل بروز جنگ در سال ۱۷۳۳ بین ترکان و ایرانیان اشاره می‌کند. او در پایان سفرنامه خود می‌نویسد: «طرح من گزارش این مسافرت و تشریح پیش‌آمدهای بزرگی است که در زمان اقامت در ایران روی داده است.» اوتر در سوم اکتبر از طریق استانبول راهی مارسه شده، در ۱۱ ژانویه ۱۷۴۳ وارد این شهر می‌شود و در نهایت در روز ۲۸ ژانویه به شهر پاریس بازمی‌گردد. منبع: سفرنامه ژان اوتر (عصر نادرشاه)، ترجمه: دکتر علی اقبالی، سازمان انتشارات جاویدان، چاپ اول: زمستان ۱۳۳۴

پی‌نوشت:

۱- سفرنامه ژان اوتر طی سال‌های ۱۱۱۳ تا ۱۱۲۲ هجری شمسی صورت پذیرفته است و زمام حکومت ایران در سال‌های ۱۱۱۵ – ۱۱۱۵ هجری شمسی (۱۱۹۶ – ۱۱۳۶ میلادی) به دست افشاریان بوده است.

مسجد جامع اصفهان / عکس، فارس

نگاهی به دو گزینه جدید ایران در فهرست میراث جهانی یونسکو

«مسجد جامع اصفهان» و «گنبد کاووس» جهانی شدند

صدرا محقق

بلندمرتبه خوش‌نما و کاشی‌کاری‌های زیبا.

برخی منابع حتی مسجدجامع اصفهان را از مهم‌ترین و قدیمی‌ترین ابنیه مذهبی ایران می‌دانند.
کاش‌های باستان‌شناسی حاکی از آن است که احتمالا این مسجد پیش از اسلام، یکی از مراکز مذهبی مهم شهر بوده است. کشف یک پا ستون، با تزئینات دوره ساسانیان، در منطقه شمالی مسجد وجود بنایی قبل از اسلام را تایید می‌کند. اداره میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی اصفهان پرونده ثبت جهانی این مسجد را برای ارزیابی و ثبت آماده کرد.
ارزیاب این سازمان نیز چندی پیش به اصفهان سفر کرد تا مسجدجامع را برای وارد کردن به فهرست آثار ثبت‌شده جهانی از نزدیک ببیند و پرونده آن را دریافت کند. بسیاری بر این باور هستند که مسجدجامع اصفهان همه معیارهای لازم برای ورود به این فهرست جهانی را دارد، بااین همه اما در ایسن راه موانعی وجود داشت که بخت بلند این مسجد برای جهانی شدن را تهدید می‌کرد.

اصلی‌ترین مشکلی که مسجدجامع در این راه پیش‌روی خود دارد، ساخت‌وسازهای بی حساب و کتاب و نامناسب طرف و نزدیکی آن است. این ساخت‌وسازها به گونه‌ای انجام شده‌اند که حریم منظری گنبدهای بلند مسجد از همه زاویه‌ها با مانعی نامناسب بسته شده است. برای ثبت جهانی این اثر هیچ راهی جز تخریب ساختمان‌های بدقواره چندطبقه که در همسایگی آن ساخته شده، وجود نداشت. بدون تردید حتی اگر یونسکو با چشم‌پوشی از این آسیب بزرگ مسجدجامع اصفهان را به فهرست آثار جهانی وارد کند سازمان میراث فرهنگی باید هرچه سریع‌تر برای رفع این موانع آسیب‌زا برای حریم منظری مسجد اقدام کند

مشکل دیگری که مسجدجامع را تهدید می‌کرد و می‌کند، فروشگاهی‌ها و دستفروشان‌ی است که در کنار در ضلع شرقی مسجد سال‌هاست بساط خود را پهن کرده‌اند و داده‌اند. فروشندهگان این مغازه‌ها هر طور که خواسته‌اند اجناس خود را به نمایش گذاشته و وسایلی‌هایی برای خود ترتیب داده‌اند که به تناسب با ساختارهای معماری بنایی با ارزش‌های تاریخی مسجدجامع نیتبه پیش‌بینی‌شده از فرارسیسین زمان بازدید ارزیاب یونسکو، اداره میراث فرهنگی اصفهان بخش‌هایی از این مغازه‌ها و دستفروشان را ساماندهی کرد، با این حال اگر هم‌اکنون گذری بر اطراف مسجدجامع اصفهان انداخته‌شود باز

هم مغازه‌ها و دستفروشان‌ی دیده می‌شود که مطابق میل خود بساطشان را راه انداخته و دنبال مشتری می‌گردند.
اداره میراث اصفهان چندی پیش وعده جمع‌آوری سریع این مغازه‌ها و ساماندهی حریم منظری مسجدجامع اصفهان را داد، علاوه بر این درخصوص گنبد مسجدجامع از وجود ترک در این گنبد خبر داده می‌شود که به مرمت اضطراری نیاز دارد.
قرار بود عملیات مرمت این ترک‌ها نیز با نصب داربست‌هایی ایمن آغاز شود که البته هنوز اطلاعی از نتیجه کار منتشر نشده‌است.

به این عوامل همچنین باید مورد آسیب‌زا و خطرناک طوبست را نیز اضافه کرد که در برخی قسمت‌های از مسجدجامع نفوذ طوبست از جانب سقف آسیب‌هایی را به بنا وارد کرده است که در صورت عدم یافتن راه‌حلی برای مقابله با این مشکل، در آینده بسیار خطرساز خواهد شد.
طوبست به‌ویژه در شیبستان زمستانی مسجد که چند سال پیش در یک اقدام غیر کارشناسی و نامناسب به وسیله گچ سفیدکاری شده بود بیشتر از بقیه جاها اثرات خود را نشان داده است. کارشناسان معتقد هستند این پوشش گچی در شیبستان زمستانی مانع از تنفس بنا شده‌است و طوبست به راحتی در آن نفوذ کرده و به ساختار آن آسیب وارد کرده است، در حالی که در دیگر قسمت‌های مسجد اثرات طوبست تااین میزان تهدیدناز نیست.

عامل پنجمی که باید به آن اشاره کرد و هنوز راهکاری برای آن اندیشیده نشده‌است، کلبش‌های انجام‌گرفته در سروس‌های بهداشتی این مسجد است.چند سال پیش در سوس‌های عیاسی، تیموری، آل بویه، مظفری و قاجاری نیز هر کدام به سهم خود الحاقات و بخش‌هایی را به این مسجد باشکوه و بزرگ افزودند تا نتیجه کار آن چیزی شود که امروز در شهر اصفهان خودنمایی می‌کند.

به گوشه‌گوشه مسجدجامع اصفهان می‌توان رد پای همه هنرهای معماری و نماسازی ایرانیان را ساخت بناهای خود را یافت. از آجرکاری و گچ‌ری‌های نفیس، تا گنبدیانی

میراث

گنبد کاووس/ عکس، CHN

نگاهی به دو گزینه جدید ایران در فهرست میراث جهانی یونسکو

«مسجد جامع اصفهان» و «گنبد کاووس» جهانی شدند

صدرا محقق

موانع موجب ثبت جهانی این اثر شده است و از این پس

وظایف در قبال این اثر سنگین‌تر خواهد بود.

گنبد کاووس در استان گلستان

گنبد کاووس یا گنبد قابوس بنایی تاریخی از سده چهارم هجری است که در شمال شرقی ایران قرار دارد. سبک معماری بنا شیوه رازی است. این بنا که یکی از بلندترین بناهای آجری جهان به‌شمار می‌آید بر فراز تپه‌ای خاکی که قریب ۱۵متر از سطح زمین بلندتر است، قرار دارد. این بنا در سال ۳۹۷ هجری قمری برابر با ۳۷۵ هجری خورشیدی و در زمان سلطنت شمس‌المعالی قابوس بن وشمگیر و در شهر جرجان که پایتخت پادشاهان آن ایار بوده، بنا شده است.

پروفیسور آرتور پوپ در مورد این بنا چنین نوشته است: در زیر سمت شرق کوه‌های البرز و در برابر صحراهای پهناور آسیا یکی از بزرگ‌ترین شاهکارهای معماری ایران با تمام شکوه و عظمت خود قد برافراشته است. این بنا گنبد قابوس بقعه آرامگاه قابوس بن وشمگیر است و برج آرامگاه از هرگونه آرایش مبراست. جنگنده‌ای با نیروی ایمان در نبرد روزروزی، پادشاهی شاعر در نبرد با ابدیت، آیا آرامگاهی چنین عظیم و مقتدر وجود دارد.

و ویل دووات در مورد آن نوشته است: جرجان در قرن ۱۰ میلادی (عصر زاریان) یکی از ولایت‌های بزرگ ایران بود و به امیران روشنفکر اشتیهار داشت، مثل شمس‌المعالی قابوس وشمگیر که این سینا را به دربار خود خواند.این شهر گنبدی ۵۲متری دارد.

گنبد قابوس شامل دو قسمت است: ۱-پی یا پای‌بست بنا و بدنه ۲-گنبد مخروطی پی‌سازی بنا از زمین سفت شروع و تا ارتفاع حدود ۱۵متری با آجر و مصالح مشابه خود بنا انجام شده است. درون پای‌بست سردابی وجود داشته که با کار طاق آن هنوز بر جای است ولی بر اثر کاش‌های پیاپی کاشگران که در پی گنج بوده‌اند آثاری از کف آن بر جای نمانده است. بدنه مدور خارجی گنبد قابوس دارای ۱۵ ترک

- موقعیت ایران به لحاظ تعداد آثار جهانی به گونه‌ای است که همه کشورهای همسایه عرب ایران، اعم از عراق، عربستان، امارات، کوم، بحرین، عمان و قطر در مجموع ثبت کرده‌اند.** از این تعداد سه اثر در **عراق، دو اثر در عربستان، چهار اثر در عمان و یکی در بحرین واقع است**

آن از قاعده ترک‌ها به‌طول ۱۴ متر و ۶۶ سانتی‌متر و طول قطر آن از راس ترک‌ها یا به عبارتی قطر پای‌بست آن ۱۷ متر و شش سانتی‌متر است. ضخامت میل از پایین به بالا کرتش کمی دارد و در ارتفاع ۳۷متری گنبد مخروطی بنای برج را تکمیل می‌کند.

این گنبد که با اجزای مخصوص دنباله‌دار کشکی ساخته شده است، دو پوسته است. گنبد درونی مانند گنبدهای خاکی به شکل نیم تخم‌مرغی و از آجر معمولی است و پوسته بیرونی با آجر دنباله‌دار، ارتفاع این گنبد مخروطی ۱۸ متر است و در بدنه شرقی روزنه‌ای تعبیه شده که ارتفاع آن یک متر و ۹۰سانتی‌متر است. عرض روزنه در قسمت بالا ۷۳ و در وسط ۷۵ سانتی‌متر است. در ضلع جنوبی آن یک ورودی است که ۵۱ متر عرض و ۵۵/۵ متر ارتفاع دارد. در درون طاق هلالی سردر آن، مقرنس‌سی است که به نظر می‌رسد در مراحل نخستین پیشرفت این نوع تزئینات معماری و گچ‌بری است. شاید این مقرنس ساده و در عین حال زیبا از اولین نمونه‌های مقرنس‌سازی در بناهای اسلامی باشد که به تدریج تکمیل شده است. دکتر ویلسن آمریکایی نماینده دانشگاه پنسیلوانی نیز در بازدید و تحقیقاتی که از این بنا داشته راجع به این مقرنس‌ها چنین نوشته است: بالای در، داخل هلال مدخل گیلویی مقرنسی است که در مراحل اولیه ترقی است و این یکی از نمونه‌های تزینی است از اصول یک معماری که بعد اهمیت پیدا کرده است. دو ردیف کتیبه کوفی کمرنبدار بدنه را آرایش کرده است که یک ردیف آن در هشت متری پای آن و دیگری بالا در زیر گنبد مخروطی قرار دارند. نوع نوشته کوفی کتیبه‌ها ساده و آجری است و حروف آن آرایش ندارند، برجسته و خواناست و حاشیه دور آنها قاب مستطیلی شکلی است از آجر. این اثر سترگ هم دو روز پیش به عنوان پانزدهمین اثر ایرانی در فهرست جهانی ثبت شدند.

دوشنبه ۱۲ تیر ۱۳۹۱

اجلاس یونسکو

از ناکامی کره‌شمالی تا در خطر بودن لیوریول

■ خبرگزاری میراث: نخستین اثر معرفی‌شده کره‌شمالی برای ثبت در فهرست میراث جهانی رد شد. پیش از این نیز دو اثر دیگر هم از سوی مسؤولان فرهنگی کره‌شمالی به یونسکو ارایه شده بود.

کشور کره‌شمالی در جریان ثبت‌نام و معرفی آثار فرهنگی و طبیعی به کمیته سی‌وششم میراث جهانی یونسکو که هم‌اکنون در سن‌پترزبورگ روسیه در حال برگزاری است، یک شهر مرزی را برای ثبت معرفی کرده بود که از سوی کارشناسان یونسکو به دلیل فقدان اسناد کافی رد شده و به مرحله بعدی راه نیافته است. به گزارش «جوسان»، که یک منبع خبری در کره‌جنوبی است، مقامات کره‌شمالی درخواست کرده بودند شهر مرزی «کلسه اونگ» واقع در مرزهای جنوبی این کشور در فهرست میراث جهانی ثبت شود. براساس اسناد مرکز میراث جهانی یونسکو این نخستین بار بود که کره‌جنوبی دست به این اقدام زده است.

به گفته دفتر میراث فرهنگی کره‌جنوبی شورای جهانی محوطه‌ها و یادمان‌های تاریخی – ایکوموس – نیز که به عنوان یک ارگان مشورتی در همین زمینه با یونسکو و کمیته میراث جهانی همکاری دارد، قرار است از ماه اکتبر ۲۰۱۲ کار بررسی این اثر معرفی‌شده یعنی «کاسه اونگ» را آغاز کند. بر این اساس، ارزیابی کارشناسان در نشست بعدی یعنی اجلاس ۳۷ کمیته میراث جهانی، سال آینده سرنوشته این شهر را برای ثبت در فهرست میراث جهانی یونسکو روشن می‌کند. کره‌شمالی پیشتر نیز در اجلاس ۲۸ یونسکو خواستار ثبت بقایایی «مجموعه گوگوریو» به طور مشترک با چین و نیز اندکی بعد خواستار ثبت ۶۳ مقبره باستانی اطراف شهر پیونگ‌یانگ در فهرست میراث جهانی یونسکو شده بود که هردو مورد با وجود حمایت کشورهای چین و برخی شخصیت‌های فرهنگی ژاپن، با توفیق همراه نبودند. اخیر کمیته میراث جهانی یونسکو در نشست دهمین خود همچین، شهر دنیو» به تجارت دریایی «لیوریول» را که به عنوان یکی از مهم‌ترین بندرهای تاریخ جهان شهرت دارد، به دلیل ساخت‌وساز و اجرای طرح‌های توسعه و عمران در نزدیکی آن، در فهرست میراث جهانی در خطر قرار داد.

به گزارش یونسکو این کمیته در نشست جاری خود که هم‌اکنون در سن‌پترزبورگ روسیه

در جریان است، اعلام کرده است که این ساخت وسازها به گونه‌ای گسترده به نواحی لنگرگاهی واقع در شمال این شهر تاریخی، دست‌اندازی کرده است.

طبق گزارش‌های ارایه‌شده در این کمیته، این ساخت‌وسازها به میزان چشمگیری در مرکز شهر و در چنان وسعتی صورت گرفته که مشخصات طبیعی این سایت و ارتفاع و ویژگی‌های آن را که در سال ۲۰۰۴ در فهرست میراث جهانی ثبت شده، مخدوش می‌کند. علاوه بر این متخصصان یادآور شده‌اند که این طرح سبب انزوا و جداسازی مناطق مختلف لنگرگاهی از یکدیگر شده و مناطق اطراف آنها را مخدوش می‌کند. این کمیته هندار داداگر پروژه‌های ساخت‌وساز ادامه یابد، شهر تاریخی و لنگرگاهی لیوریول ممکن است به کلی ارزش جهانی خاصی را که به سبب آن واجد ثبت در فهرست میراث جهانی شده، از دست بدهد.

این سایت شامل شش منطقه در مرکز تاریخی و لنگرگاهی‌های است که لیوریول را به عنوان یکی از مراکز تجاری بسیار بزرگ و مهم دنیا در قرن‌های ۱۸ و ۱۹ معرفی می‌کند. شهر بندری لیوریول که در رشد امپراتوری بریتانیا نقش چشمگیری داشته و به عنوان یک بندر بزرگ شاهد جنبش‌ها و تحکرات مردمی بزرگ همانند مهاجرت مردم شمال اروپا به آمریکاست، درعین حال بندری است که پیشگام در شکل‌گیری اسکله‌های مدرن، رشد فناوری‌های جدید در سیستم حمل‌ونقل دریایی و نیز فنآوری‌های نو در مدیریت بندرها شناخته شده است. این شهر همچنین دارای ساختارهای صنعتی تجاری و عمومی تاریخی است. ساختمان «سنت جرج» یکی از این نمونه‌هاست. سی و ششمین نشست کمیسیون میراث جهانی یونسکو که امسال از ۲۴ ژوئن ۲۰۱۲ – برابر با ۴ تا ۱۶ تیر ۹۱ در سنن پترزبورگ روسیه برگزار می‌شود، مجموعاً ۲۶ اثر فرهنگی و پنج اثر طبیعی را بررسی می‌کند از این میان دو اثر نیز از سوی ایران پیشنهاد شده است. اولین اثر «مسجدجامع اصفهان» است و اثر دوم نیز «گنبد کاووس» واقع در استان گلستان، که در صورت تایید از سوی کارشناسان این کمیته، تعداد کل آثار ایران در این فهرست به ۱۵ اثر می‌رسد.